

Posudek oponenta disertační práce Mgr. Igora Cimy
“Fikční světy postmoderní japonské prózy”
předkládané v roce 2022 na Ústavu Dálného východu

I. Stručná charakteristika práce

V Abstraktu je práce mimo jiné charakterizována větou: „Práce je metodologicky ukotvená jak v západním diskurzu o postmoderních fenoménech, z nichž si vypůjčuje formální rámec (...)“. Tento posudek se zaměřuje právě na tuto její výkladovou linii, protože způsob výkladu vybraných děl i jejich výkladovou kontextualizaci není ve schopnostech oponenta posoudit. Proto se tento posudek zaměřuje na konceptuální uchopení postmoderních tendencí v japonské literatuře a obecné rysy výkladu literárních děl a na formální aspekty předložené disertační práce.

II. Stručné celkové zhodnocení práce

Práce řeší zřetelně vymezené téma, zahrnující dostatečné množství zkoumaného materiálu, a tento zvolený materiál zasazuje do abstraktních, zobecňujících rámců. Základní pojetí – tedy uchopení projevů japonské literární postmoderny – je nastaveno citlivě a funkčně. Igor Cima vnímá díla označovaná jako postmoderní jak v rámci kontinuální linie dosavadní („modernistické“) tradice, tak i z hlediska jejich rozdílnosti oproti tvorbě předchozích období. Celé pojetí je zjevně promyšlené a uvážlivě rozvíjené, a proto se práce nedopouští zkratkovitých závěrů či úporně nebo samoučelně rozvíjených explikací.

Dostatečně jsou ozřejměna kritéria výběru analyzovaného materiálu, ale i způsob jeho výkladu. Jen výjimečně práce zabředne do poněkud pythických formulací – např. „Pouze ve výjimečných případech, kdy nebylo možné v těchto novinách dohledat zmínku o zkoumaném díle v době jeho publikace jsem využil databází jiných novin, pokud to samozřejmě bylo možné“ (s. 26). Co si pod oním „bylo možné“ máme představit? Pokud ty jiné noviny byly dostupné? Pokud na to měl autor čas? Zmiňuji to proto, že takováto formulace pak znejistí naši představu o tom, co a proč vstupuje do výkladové hry.

Práce je i přes svůj extrémní rozsah dobře čitelná, podložená materiálově i argumentačně. Je také dobře členěná a jak názvy dílčích částí, tak i celková kompozice dávají smysl a pomáhají při orientaci v textovém toku.

III. Podrobné zhodnocení práce a jejích jednotlivých aspektů

1. Struktura argumentace

Výklad je založen na čtenářsky vstřícném stylu, který je dostatečně přesný, ale zároveň není přetížený pojmově, ale ani argumentačně. Celý rozsáhlý text se tedy velmi dobře čte – je po celou dobu patrné, co a proč se dělá a říká, a způsob těchto řečových aktů není svým provedením ani zbanálňující redukcí problematiky, ale ani snahou o k zaumnou vědeckost za každou cenu. Tato rovnováha platí i ve vztahu k definování, jež se neděje úporně a za každou

cenu, stejně jako ve vztahu k argumentaci, která je věcná, podložená a netrpí hromaděním neúměrného množství příkladů.

Při výkladu historických vývojových posunů si autor občas snad až příliš lacině pomáhá floskulami typu „Mezi reprezentativní autory této generace patří například (...)“ (s. 96). Jistě, tyto formulace utvářejí jazyk učebnic a mávají vábničkou snadných řešení složitých problémů cestou klasifikování veškerého materiálu na všemožná období, generace atp. Pro disertační text by se ale hodilo takové užití aspoň nějak argumentačně podložit: Co to asi tak je ten „reprezentativní autor“? Koho a jak „reprezentuje“? Jak se někomu/něčemu přihodí, že někam „patří“? Co vše by zahrnoval tento výčet, kdyby si nepomáhal laciným a problematickým „například“?

Výklad celkově osciluje mezi důrazem na postižení specifických rysů jednotlivého díla či tvorby jednoho autora a mezi důrazem na osvětlování kontextových provázaností. Tuto oscilaci ale zvládá velmi dobře a veškeré kontextové odbočky jsou funkční a čtenář chápe jejich výkladový účel.

Samotné výkladové jádro, tedy tvorba autorů zařaditelných do kategorie postmoderny, zdařile kombinuje nutnou dávku popisnosti (ta je pro účely česky psané práce zcela na místě a díky ní se četba textu stává produktivní i pro toho, kdo k japonským dílům nemá přístup) a vyvozování průběžných dílčích závěrů, ať už cestou postupného komparování, anebo autoritativnějšího zobecňování, založeného na dobré znalosti tohoto materiálu. Výklad tak přesvědčivě dokládá postupnou diferenciaci a diversifikaci, jež se pod nálepkou postmodernismu v 80. letech v japonské próze odehrává. Na výkladu je cenné, že Igor Cima se nesnaží rozsáhlý materiál postmoderní tvorby jednosměrně shrnout pod předem stanovené postmoderní rysy a že výklad není koncipován jako testování, zda a nakolik jednotlivá díla tyto postmoderní rysy splňují. Respekt k jedinečnosti a nuancování autorovi naopak umožňuje vykládat i rysy a jevy, které jsou postmoderní „tak nějak“ či „tak trochu“.

Teoretizující pasáže, v nichž se pracuje s pojmy postmodernismus, modernita, narativita, fragmentace, identita či metafikce autor vesměs opírá o relevantní a nosnou odbornou literaturu. K ní odkazuje i u pojmu fikční svět, který na několika místech vstoupí do hry v pozici, která působí, že by mělo jít o výkladový pojem klíčový (tento pojem ostatně figuruje i v titulu práce). V počátečních partiích práce vskutku také Igor Cima několik dílčích termínů, s nimiž teorie fikčních světů pracují, výčtově charakterizuje. Celkově nicméně užití tohoto konceptu vyznívá spíš jako rétoricko-ornamentální výkladová figura, protože ve výkladu se specifický způsob konceptualizace, který teorie fikčních světů využívají, ztrácí a jen občas se letmo vynoří samotný zastřešující pojem. Práce nicméně – důsledně vzato – o fikčních světech analyzovaných japonských románů není, protože nijak produktivně nepracuje s konceptem intensionálních a extensionálních strukturací, se saturovaností, autentifikací či modálními systémy a operátory, pokud vezmeme Doležalovu knihu *Heterocosmica* jako obecně přijímanou ilustraci konceptu fikčních světů v literárněvědné oblasti. Proto by bývalo bylo užitečné dát najevo, že výraz „fikční světy“ užitý v názvu práce je využit spíše jako metafora (podobně jako třeba výraz „intelektuální klima“, užitý v 5. kapitole).

2. Formální úroveň práce

Práci by prospěla ještě jedna jazyková redakce. Výklad zbytečně rozptyluje překlepy či jemná vyšínutí z větných vazeb. Zde jen výčet několika příkladů, jež uvádím synekdochicky ve smyslu *pars pro toto*: Už v samotném úvodu narazíme na formulace typu „v globalizovaném světě mají tyto kulturní produkty nesmírně větší dosah než japonské písemnictví“ (jak prosím rozumět tomu „nesmírně větší“?) či „zájem literárních badatelů o tuto sféru je nečekaně malá“ (obojí na s. 9, tedy na vstupní straně samotného výkladu). Výklad někdy sahá příliš rychle po nejbližších dostupných vyjádřeních, jež jsou však snad až příliš hovorová a nepřesná: „(...) pokud klasicky pomineme situaci kolem Murakamiho Harukiho“ (s. 10) – na tom pomíjení situace přece žádný aspekt klasičnosti nelpí, to pomínutí situace je spíš typické, obvyklé či se děje ve smyslu „jak je zvykem“. Takovýchto kostrbatostí, kdy dikce odvede pozornost od výkladu k otázce, co se nám text vlastně snaží říct a co je v něm rušivého, je roztroušeno v textu dost, ale zas vzhledem k celkovému rozsahu práce jsou tyto stylizační problémy nařaděny do snesitelného poměru.

Výklad naopak velice dobře pracuje s dialogičností prostoru na hlavní stránce textu a pod čarou. Důsledné situování bibliografických a jiných výčtů, ale i specifikačních komentářů pod čáru činí hlavní výkladovou linii plynulou a rozvíjenou v lineárně logickém toku.

Výjimečně je možné pozorovat chyby ve jménech (jsem schopný posoudit pouze okcidentální jména): na s. 118 končí výčet jménem „Lévy-Strausse“ (má být -i namísto -y), tentýž antropolog je na s. 137 konvertován do podoby „Levyho Strause“ a o dvě stránky dál se mění na „Levyho-Strausse“ (časem tedy přijde i o ostrý přízvuk). Značení akcentu chybí i v křestním jméně „Gerarde Genette“ (s. 324) a je v něm naopak navíc koncové -e. Nepovedené je také jméno „postavy Buthce Cassidyho“ (s. 323). Nejfrapantnějším prohrěškem je v oblasti chyb ve vlastních jménech zkomolení křestního jména Fredrica Jamesona, jehož Igor Cima po právu bere jako klíčového vykladače samotného konceptu postmodernismu. Proto je nemilé, že se v textu celé disertace vyskytuje jako „Frederic“, i když je Fredric. V soupisu literatury je pak defektně uveden titul Doleželovy knihy („Fikce možne světy“, s. 439). Nedůslednosti – opět při kvantu popsaných stran pochopitelné a tolerovatelné – se objevují i v závorkovém značení dat narození a úmrtí u zmiňovaných spisovatelů – u Raymonda Chandlera se tato data objeví až na s. 330, byť jeho jméno se několikrát vyskytlo už v předchozím výkladu.

3. Vlastní přínos

Práce zpracovává obřímí množství materiálu, a to jak děl, jež jsou výkladově využívána, tak i širších kontextů (dobové či širší kulturní souvislosti, recepce některých děl, odborná literatura domácí japonské, ale i západní provenience). V tomto ohledu by již jen samotné představení takto široce pojatého materiálu ve výkladově utříděné podobě bylo přínosné. Práce ale nabízí i leccos nad tento rámeček: Jednak je informačně zajímavá a čitelná i pro zájemce, který stojí mimo oblast akademického výzkumu japonské moderní literatury a kultury, jednak – a především – nabízí i celou řadu zobecněných závěrů o možnostech a způsobech uvažování o pojmu postmodernismus v daném materiálovém kontextu, ale i o způsobech uchopování literárněhistorického materiálu obecně. Závěry, jež práce na svém konci nabízí, jsou vesměs podloženy předcházejícím zevrubným analytickým výkladem. Tyto závěry se jeví jako objevené

a produktivní – byť toto posuzuji jen zcela impresivně – nejen v českém badatelském kontextu, ale i v kontextu mezinárodním, který se na japonskou literaturu 20. století soustředí.

IV. Závěr

Disertační práci Igora Cimy i přes dílčí výhrady, uvedené výše, vnímám jako velice přínosnou a pozoruhodnou nejen svým rozsahem, ale i způsobem zpracování a naformulovanými závěry, k nimž se dobírá. Proto ji jednoznačně doporučuji k obhajobě.

Předběžně klasifikuji předloženou disertační práci známkou *prospěl*.

11. 3. 2022

prof. PhDr. Petr A. Bílek, CSc.